

קטנים, אפשר שנפלו מעוברי דרכים שדרכן לנושאן, ורוב עוברי דרכים הם נכרים, ולכן אסורין משום יין נסך.

ואי איכא רברבי בהדיהו, אם מצאו נודות גדולים ביחד עם נודות קטנים, **אימור באברורי הוה מנחי**. כולם מותרין, שהגדולים מוכיחים שהם של ישראל, ומה שיש שם גם קטנים שאין דרך למוכרים שהם השופכין להביאם, אנו תולין שהביאם כדי להשוות המשווי של החמור, שאם יש שתי נודות על החמור, זה מצד זה וזה מצד השני, ואחד גדול מהשני מעט ומכביד המשא לצד אחד, מניחין נוד קטן אצל השני להשוות המשא.

מתניתין:

מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה. והטעם הוא משום נוי העיר, לפי שנוי הוא לעיר כשיש מרחב לפניה.

ובחרוב ובשקמה, שענפיהם מרובים, צריך להרחיק **המשים אמה**, יותר מסתם אילן.

אבא שאול אומר: כל אילן סרק מרחיקים מן העיר המשים אמה. מפני שגנאי הוא לעיר שיש שם אילן סרק.

ואם העיר קדמה, קוצץ ואינו נותן דמים. אם העיר קדמה, נמצא שנטע האילן שלא ברשות, לכן קוצץ ואין צריכים אנשי העיר לתת לו דמים.

ימצאהו דורך הענבים. ואם כן, על כרחק הוא בא ממקום אחר. ומכיון שרוב פרדסים אינם של ערלה, לכן התירו רבינא.

והני מילי חמרא, אבל עינבי מצנעי. דוקא יין אינם מצניעים הגנבים שם, אבל ענבים מצניעים אותם שם.⁽²⁰⁾

הנהו זיקי דחמרא דאשתכחן בי קופאי, מצאו נודות של יין טמונים בין גפנים שבכרם של ישראל. **שרנהו רבא**, התיר אותם בשתיה ולא חשש משום יין נסך.

ודנה הגמרא: **לימא, לא סבר לה לדרבי חנינא**, האם נאמר שטעמו של רבא הוא משום שאין הוא סובר כרבי חנינא, אלא הולכין אחר קרוב, וכאן במקום הזה היו ישראל מצויים יותר מנכרים, ואין הולכין אחר רוב העולם שהם נכרים.

וקשה, שהרי רבא לעיל הוכיח כרבי חנינא.

מתרצת הגמרא: **שאני התם, דרובא דשופכאי, ישראל נינהו**. שם זה שונה, משום שבמדינה זאת, רוב שופכי יין מהחבית לנודות למוכרם לעוברי דרכים, היו יהודים.

והני מילי ברברבי, אבל זוטרי, אימור מעוברי דרכים נפול. הדין הזה הוא דוקא בנודות גדולים, שאין דרך עוברי דרכים להוליך אותם, ולכן ודאי הם של השופכין, שהם שופכין לנודות גדולים ואחר כך שופכין אותן לנודות קטנים של הלוקחין, ורוב השופכין הם ישראל. אבל נודות

הזה שהוא של ערלה. והרא"ש כתב שגם הענבים מותרים משום שרוב וקרוב הלך אחר

20. שיטת הרמב"ם והטור שאם מצאו ענבים אסורים, משום שאפשר שגנבו אותם מהפרדס

אלף הפנימיים הם למגרש, שטח פנוי ללא שדות. ואלף החיצוניים הם לשדות. ואסור לשנות לעשות ממגרש שדה ומשדה מגרש. והבינה הגמרא, ששדה נחשב בין יש בו זרעים ובין יש בו אילנות, ואם כן צריך להרחיק האילן אלף אמה.

מתרצת הגמרא: **לא צריכא, לא צריכא**, לא צריך את הטעם של עולא, אלא **לרבי אלעזר, דאמר: עושין שדה מגרש, ומגרש שדה**, משום שהוא סובר שהלאו נאמר דוקא בערי הלויים, אבל בערי ישראל, מותר לשנות.

הכא, משום נוי העיר לא עבדינן. כאן משום נוי העיר צריך להרחיק כ"ה אמה.

ולרבנן נמי, דאמרי אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה, הני מילי זרעים, אבל אילנות, עבדינן. גם לפי רבנן, הסוברים שאסור לשנות ולהפוך מגרש לשדה, ושדה למגרש, מכל מקום, צריך להגיע לטעם של עולא, משום שעכשיו מחדשת הגמרא ששדה נחשב רק אם יש בו זרעים, אבל לא אם הוא נטוע באילנות, ולכן מותר לנטוע אילן במגרש.

והכא, משום נוי העיר, לא. כאן משום נוי העיר צריך להרחיק כ"ה אמה.

ואם אילן קדם, קוצין ונותן דמים. אם האילן קדם, נמצא שנטע ברשות, (21) ולכן קוצץ אותו כדי שלא יהא גנאי לעיר, ואנשי העיר צריכים ליתן לו דמים, כמה שהוא מפסיד בקציצת האילן.

ספק זה קדם וספק זה קדם, קוצין ואינו נותן דמים. ספק מי קדם צריך לקצוץ ממה נפשך שהרי גם אם אילן קדם צריך לקצוץ, ואינו נותן דמים, כדמפרש בגמרא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

גמרא:

דנה הגמרא: **מאי טעמא?** מה הטעם שצריך להרחיק את האילן מן העיר?

אמר עולא: משום נוי העיר. שנוי לעיר שיש שטח פנוי לפניה.

שואלת הגמרא: **ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה**. למה צריך להגיע לטעם של נוי העיר, שהוא שייך רק עד כ"ה אמה? והרי גם בלא זה צריך להרחיק אלף אמה, משום שמבואר בפסוקים בפרשת מסעי שצריך להניח אלפים אמה מחוץ לעיר. (22)

הרוב.

והרמב"ן כתב שגם לפי ר"ח אסורים הענבים, משום שכאן אינו נחשב קרוב אלא במקומו הוא ממש, וחזקה כאן נמצאו וכאן היו, ועדיף זה מרוב.

21. החזו"א (י"ד י"א) הקשה לפי רבא שסובר בתחילת הפרק הבא לסמוך אינו סומך, איך כאן מותר לבעל האילן לסמוך קודם שיש האילן,

ותירץ שכאן אינו נחשב נזק שהרי אינו אלא משום נוי העיר, לכן מודה רבא שמותר לסמוך עיי"ש.

22. זה דוקא בא"י. ועיין במשנה במלך פי"ג משמיטה ויובל ה"ה, שכתב שמרש"י פ"ב דשבועות נראה שזה הלאו נאמר דוקא בבתי ערי חומה ולא בשאר עיירות, אולם מהרמב"ם נראה שזה בכל עיירות עיי"ש.

קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, נזרע רובו, הרי הוא כגינה, ואסור.

ניטע רובו, הרי הוא כחצר, ומותר:

אם ניטע באילנות, אין האילנות מבטלים את שם הדירה שלו, והרי הוא נחשב לחצר, כיון שהוקף לדירה, ומותר לטלטל בכולו, כמו בכל רשות היחיד.

ומוכח מכאן, שזרעים מבטלים את שם החצר שבו, ואילנות אין מבטלין. ואם כן, הוא הדין לענין שם "מגרש", זרעים מבטלין שם מגרש, ואילנות אין מבטלין.

שנינו במשנתנו: ואם העיר קרמה קוצין ואינו נותן דמים וכו':

שואלת הגמרא: **מאי שנא גבי בור, דקתני "קוצין ונותן דמים", ומאי שנא הבא, דקתני "קוצין ואינו נותן דמים".** מהו החילוק בין המשנה לקמן, לענין שצריך להרחיק האילן מן הבור כ"ה אמה, האומרת שאם הבור קדם קוצץ ונותן לו בעל הבור דמים, ואילו כאן, כשקדמה העיר לאילן, קוצץ ואין צריכים ליתן לו דמים?

מתרצת הגמרא: **אמר רב כהנא: קידרא דבי שותפי, לא חמימא ולא קרירא.**

משל הוא, קדרה של שני שותפין אינה חמה ואינה קרה, כיון שכל אחד סומך על השני שהוא יחממה, רק מכל מקום, לבסוף מחממין אותה במקצת, ולכן אינה חמה

[וכתבו הראשונים שכל הדין של נו"י העיר הוא שייך רק בארץ ישראל ובזמן שהיא ביד ישראל, אבל בחוץ לארץ. וכן בארץ ישראל כשאינה תחת יד ישראל, לא שייך כל הדין הזה].⁽²³⁾

ומנא תימרא דשאני בין זרעין לאילנות, מה המקור לחלק בין זרעין לאילנות?

דתניא, שנינו כבריתא לענין הטלטול בקרפף בשבת:

"קרפף" הוא מקום פתוח, שאינו עשוי לדירה [לגור בו], ולכן גזרו חכמים שיהיה אסור לטלטל בו בשבת, כמו שאסור לטלטל בשבת בכרמלית.

אך אם הוא הוקף לשם דירה, הרי אפילו אם שטחו הוא יותר מבית סאתים [שיעור סאתים הוא מאה אמה על חמישים אמה כחצר המשכן], מותר לטלטל בכולו, לפי שהוא נחשב רשות היחיד גמורה.

אבל אם הוקף הקרפף שלא לשם דירה, הרי אם הוא שטח יותר מבית סאתים, דינו כמו כרמלית, שאסור מדרבנן לטלטל בכולו אלא בתוך ארבע אמות.

ואם היה קרפף שהוקף לדירה, ואחר כך נזרע, ביטלו הזרעים את שם "דירה" שחל עליו מכח מה שהוקף לדירה, משום שאין אנשים דרים במקום זרעים. ולכן, אם נזרע רוב הקרפף שהוא יותר מבית סאתים, אפילו לא נזרע כולו, הרי הוא נחשב לכרמלית, ופרטי דין זה מבואר בעירובין [כג ב].

הדין בסתמא משמע שסובר שנוהג גם בחו"ל. וכן כתב הרמ"ה, וכתב שגם הדין שאין עושין

23. כן כתבו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן והטור והחינוך והנ"י. אולם מהרמב"ם שהעתיק

ואינה קרה.

הבו לי ברישא דמי, והדר איקוין?

והיינו, למה נאמר שקודם קוצץ ואחר כך נותנים לו בני העיר דמים, ומדוע לא יאמר להם, הביאו לי קודם דמים ואחר כך אקצוץ האילן?

ועל זה אמר רב כהנא: קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא. כיון שבני העיר הם רבים, וכל אחד יחכה עד שהשני יתחיל לתת, אם ימתינו עד שיביאו לו המעות, יעמוד בינתיים האילן הרבה זמן. לכן תיקנו חכמים שקודם יקצוץ, ואחר כך יגבה מבני העיר את המעות בבית דין.

שנינו במשנה: ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים:

שואלת הגמרא: מאי שנא מבור, דאמרת לא יקוין? מדוע שונה הדין כאן מדין המשנה לקמן, גבי בור ואילן, שכאן מספק קוצץ ואינו נותן דמים, נמצא שדין ספק הוא כמו ודאי שקדמה העיר, ואילו שם, בבור ואילן, בספק מי קדם אין צריך לקוץ. נמצא, שספק הוי כמו ודאי, שהאילן קדם לבור?

ומתרצת הגמרא: התם, דודאי לאו למיקון קאי, ספיקו נמי לא אמרינן ליה קוין.

שם, שאם ודאי קדם האילן אינו צריך לקוץ, לכן גם בספק אין אומרין לו לקוץ, שעל הניזק להביא ראייה להכריח את המזיק לקוץ. אבל הכא, דודאי למיקון קאי, כאן שגם

והנמשל הוא: דבר המוטל על הרבים לעשותו, כל אחד סומך על חברו ומשתמט מלעשותו. ולכן, כאן שרצו חכמים שיקצוץ האילן כדי שלא יגנה את העיר, ולפעמים הוא מתעצל מלקוצצו וצריך שבני העיר יקצצו אותו, הרי אם היו צריכים ליתן דמים, כל אחד ירצה להשתמט מליתן עד שיתנו אחרים, ומתוך כך לא ירצו לקצוץ כדי שלא יתבעם אחר כך בעל האילן, ועל ידי זה ישאר האילן שם. וכיון שנטע באיסור, שהרי קדמה העיר לאילן, רצו חכמים שלא ישאר שם האילן, לכן תיקנו שאינו צריך ליתן דמים.

שואלת הגמרא: ומאי קושיא מה בכלל הקושיא מהמשנה לקמן, עד שהוצרך רב כהנא לתרץ את התיורין הזה?

דלמא שאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד. אפשר שיש חילוק בין אם מזיק את הרבים למזיק את היחיד, לכן כאן, שמזיק את הרבים, אין צריכים ליתן דמים, מה שאין כן לקמן, שמזיק את היחיד, צריכים ליתן לו דמים, ואם כן למה לא תירץ כן רב כהנא?

אלא, אי איתמר דרב כהנא, אסיפא איתמר, אם שנינו את המימרא של רב כהנא, בהכרח שהוא הולך על הסיפא של המשנה, דתנן בה: אם האילן קדם, קוצץ ונותן דמים.

ולכאורה היה מקום להקשות: ולימא להו,

ולהלכה עיין סמ"ע (קנ"ה מ"ח) שהשו"ע השמיט דין זה משום שאין נוהג אלא בחו"ל, ועיי"ש בש"ך (י"ב). וכתב התו"ט שגם בא"י אין נוהג אלא בזמן שהוא ביד ישראל.

שדה מגרש ומגרש שדה נוהג גם בחו"ל. אולם המאירי כתב שדין משנתנו נוהג גם בחו"ל, אבל הדין שאין עושין שדה מגרש ומגרש שדה זה רק בא"י עיי"ש. וכן נראה מהרמב"ם.

גמרא:

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

הגמרא שואלת מה החילוק בין הרישא לסיפא, שברישא צריך להרחיק חמישים אמה, ובסיפא מספיק להרחיק פחות בכדי שלא יזיק?

מתרצת הגמרא: **אמר אביי: סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע.** בסיפא מדובר בגורן שאינו קבוע ולכן מספיק להרחיק פחות מחמישים אמה.

אך שואלת הגמרא: **היכי דמי גורן שאינו קבוע,** מה נחשב גורן שאינו קבוע?

אמר רבי יוסי בר חנינא: כל שאינו זורה ברחת, שהוא כלי שזורין בו תבואה, דהיינו שמגביה התבואה ברחת וזורק כלפי מעלה והרוח מנשבת ודוחפת המוץ למרחוק. וכשיש כרי גדול, צריך לזרות ברחת. אבל כשאין הכרי גדול, אינו צריך לזרות ברחת, אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נופל מאליו, ואז אינו הולך למרחוק, לכן אינו צריך להרחיק חמישים אמה.

רב אשי אמר תירוץ אחר על הקושיא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא: "מה טעם" קאמר.

מאי טעמא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמישים אמה? — **כדי שלא יזיק.** הסיפא אינה מדברת על אופן אחר, אלא שהסיפא היא טעם על הרישא, למה כתוב ברישא שצריך להרחיק משום שלא יזיק.⁽²⁴⁾

בודאי קדם האילן צריך לקוץ, אמרינן ליה קוץ, אומרים לו שיקוץ ממה נפשך, שהרי גם לצד שקדם האילן, צריך לקוץ.

ואי משום דמי, אמרינן ליה: איתיה ראייה, ושקול!

וכשבא לתבוע הדמים אומרים לו הבא ראייה שחייבים לך ותקח, שהרי הדין הוא המוציא מחברו עליו הראייה.

מתניתין:

מרחיקין את גורן קבוע מן העיר חמישים אמה. גורן קבוע, וכמו שמפרש בגמרא מהו גורן קבוע, צריך להרחיק מן העיר חמישים אמה, מפני שבזמן שזורה את התבואה מתפזר המוץ עד חמישים אמה, ומזיק לאנשים שהולכים שם, וגם מייבש את הזרעים שנמצאים שם.

לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו אלא אם כן יש לו חמישים אמה לכל רוח. לא יעשה גורן קבוע בתוך קרקע שלו, אף על פי שאינו במקום שיזיק בני אדם, כדי שלא יזיק את הנטיעות והנייר שבשדה חבירו הסמוך לו, אלא אם כן יש לו חמישים אמה לכל רוח.

ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומניירו בכדי שלא יזיק. צריך להרחיק מנטיעות של חבירו ומחרישתו, בשיעור שלא יזיק. ומשמע שמספיק גם פחות מחמישים אמה.

משום דלעיל קתני מרחיקין את האילן מן העיר, ומפרש בגמרא הטעם משום נויי העיר, וכל

24. הקשה הרשב"א למה רק כאן כתוב הטעם שלא יזיק ולא כתוב כן בשאר הרחקות, ותירץ

בשלמא ממקשוואיו ומדלוועיו מוכן למה צריך להרחיק, דאזיל אבקא ואתי בליביה ומצוי ליה. שהולך האבק של התבואה דהיינו המוץ, ונופל על הפרח (26) של הקשוואין והדלוועין, ומייבשו.

אלא מנירו אמאי. למה צריך להרחיק מנירו? במה המוץ מזיקו?!

מתרצת הגמרא: אמר רבי אבא בר זבדא ואיתומא רבי אבא בר זוטרא, יש שאומרים שלא רבי אבא בר זבדא אמרו אלא רבי אבא

בר זוטרא: מפני שעושה אותו גלל. שהמוץ, כה-א כשהוא נופל על החרישה, מרבה לו זבל, ושורף את הזרעים שנזרעו בו.

מתניתין:

מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי, מעבד עורות, ויוצא מזה ריח רע, מן העיר, חמשים אמה. כל אלו צריכים להרחיק משום ריח רע.

אין עושיין בורסקי אלא למזרח העיר. משום שרוח מזרחית רוב פעמים מנשבת בנחת, לפיכך אינה מביאה הריח לעיר, ואילו רוח מערבית, המנשבת בחוזק, תוליך הריח למרחוק חוץ לעיר. (27)

מיתבי קושיא מהברייתא: מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה, וכשם שמרחיקין מן העיר חמשים אמה, כך מרחיקין מדלוועיו ומקשוואיו, ממקום שהדלוועין והקשוואין גדלין, ומנטיעותיו ומנירו של חבירו חמשים אמה, כדי שלא יזיק.

בשלמא לרב אשי, ניהא, שכתוב שיעור חמישים אמה בכל הדברים, וכתוב הטעם כדי שלא יזיק.

אלא לאבוי קשיא, שהרי מוכח בברייתא, שבכל הדברים צריך להרחיק חמישים אמה.

ואף שאפשר לתרץ שמדובר דוקא בגורן קבוע, אבל בסיפא של המשנה מדובר בגורן שאינו קבוע, מכל מקום קשה, כיון שמוכח בברייתא שאף על פי שגם בסיפא של הברייתא צריך להרחיק חמישים אמה, מכל מקום כתוב "כדי שלא יזיק" לפרש הטעם למה מרחיק ולא ליתן שיעור אחר, ואם כן, נאמר כמו כן במשנה.

ואומרת הגמרא: קשיא. הקושיא נשארת על אביי. (25)

עכשיו הגמרא מפרשת את עצם הברייתא:

25. כתבו הר"ן והנ"י שלפי רב אשי גורן שאינו קבוע אינו צריך להרחיק כלל. וכתבו המכל מקום והמאירי שגם לפי רב אשי גורן שאינו קבוע היינו כל שאינו זורה ברחת.

26. כן פירש רבינו גרשום בליביה היינו לבלבין דהיינו פרחים.

27. כתב הרש"ש דמה שכתוב כאן בורסקי ה"ה

שהוא משום נויין אין בני העיר יכולין למחול, דהענין הוא לתפארת ארץ ישראל, לכן כתוב כאן שצריך להרחיק כדי שלא יזיק ולא משום נוי, ונפקא מינה שמועיל על זה מחילה. עוד תירץ שבא לומר שבין בא"י ובין בחו"ל צריך להרחיק כיון שהטעם כדי שלא יזיק, מה שאין כן במשנה הקודמת שהטעם משום נוי זה שייך רק בא"י ולא בחו"ל.